

Ohlédnutí za Světovým summitem o udržitelném rozvoji

J. Kára: Looking Back at the World Summit on Sustainable Development. Život. Prostr., Vol. 37, No. 3, 117 – 119, 2003.

The main aims of the World Summit on Sustainable Development (WSSD) were to assess the progress in implementation of the conclusions of the UN Conference on Environment and Development (1992), as well as to update the road map to sustainable development with respect to present conditions. As almost a year elapsed now since the WSSD, this article seeks to reflect on the outcomes of the WSSD from some distance, while briefly evaluating its contributions and failures. Actual information is also provided about the last (11th) Meeting of the UN Committee for Sustainable Development in May 2003.

Hlavním deklarovaným cílem Světového summitu o udržitelném rozvoji bylo jednak posoudit po deseti letech pokrok, dosažený světovým společenstvím při realizaci závěrů a závazků z Konference OSN o životním prostředí a rozvoji, která se konala v Riu de Janeiro v r. 1992 a která svými klíčovými dokumenty (Deklarací z Ria a Agendou 21) vytýčila cestu k udržitelnému rozvoji, jednak aktualizovat a upřesnit směřování k udržitelnému rozvoji s ohledem na současné podmínky. Od skončení WSSD již uběhl téměř rok, doba naplněná řadou významných událostí (především jde o válku v Iráku), ale také méně viditelným počínajícím úsilím o rozpracování závěrů WSSD v rámci systému OSN i na úrovni jednotlivých regionů a zemí. Následující stať je zaměřením nad výsledky WSSD s tímto časovým odstupem, a zároveň pokusem o stručné zhodnocení přínosů a neúspěchů summitu. Je doplněna aktuální informací o posledním zasedání Komise OSN pro udržitelný rozvoj, které se konalo na přelomu dubna a května 2003.

Při hodnocení velkých mezinárodních akcí, a WSSD patřil nepochybně – alespoň rozsahem účasti hlav států a počtem účastníků – k těm největším a nejvýznamnějším, je namísto si nejprve položit otázku – jaká byla očekávání, a zejména, zda tato očekávání byla nastavena “správně”, tedy realisticky. Již dlouho před začátkem summitu bylo jasné, že pro ty, kteří si představují Johannesburg jako “druhé Rio” s revolučním posunem globální agendy, budou výsledky summitu zklamáním. A toto zklamání se také “povinně” dostavilo. Na druhé

straně, ti, kteří WSSD předem odepisovali jako pouhý “greenwashing”, mohli být příjemně překvapeni (to by ale museli ustoupit ze svých zásadních pozic). Názory na to, zda se summit povedl, či nikoli, se tedy hodně – a celkem přirozeně – různí. Skutečnost je, jak už to bývá, někde uprostřed: WSSD znamenal v řadě ohledů posun, v mnoha otázkách spíše přešlapoval na místě, a některé nazrávající problémy pro něj byly ještě příliš těžkým soustem. Jednotliví “hodnotitelé” (ať již z řad představitelů států, mezinárodních organizací, nevládních organizací atd.) si tedy mohli vybrat, a také si vybrali.

Podobný vějíř názorů doprovází ostatně většinu velkých mezinárodních konferencí, a je také zřejmé, že tyto názory někdy s postupem času prodělávají značný vývoj. Dobrým příkladem může být právě konference v Riu: její výsledky (zejména Agenda 21) byly ihned podrobeny silné kritice od četných nevládních organizací, často těch samých, které se před a v průběhu WSSD o deset let později dovolávaly Ria jako “nedotknutelné” autority. A podobně si počínala i řada vládních delegací. Hodnocení má obvykle důležitý psychologický rozměr a zejména vyjádření nespokojenosti může úzce souviset s formováním budoucích negociačních pozic či lobbystických strategií.

Následující hodnocení se nicméně chce od takového taktizování oprostit – a již proto má moje výsledná známka pro WSSD zřetelně kladné znaménko. Jsou pro to ovšem nejméně tři podstatně pádnější důvody:

● Mezinárodní vývoj po 11. září 2001, charakterizovaný nově ostře vnímanými globálními bezpečnostními riziky, mohl snadno odsunout problematiku udržitelného rozvoje politicky i finančně na vedlejší kolej. To se nestalo, summit nebyl "kontaminován" protiteroristickou agendou a účast stovky hlav států jasně potvrdila politickou relevanci konceptu udržitelného rozvoje.

● Pozdní zahájení přípravy a komplikované negociace hlavních dokumentů WSSD, které se nepodařilo uzavřít podle plánu na posledním zasedání Přípravného výboru na Bali v červnu 2002, posílily tábor skeptiků a pomohly vytvořit obraz summitu jako "předem zmařené příležitosti". Možnost fiaska summitu jsem ostatně nevyklučoval ani ve své loňské stati (Co můžeme čekat od Světového summitu. *Život. Prostr.*, 36, 2002, s. 102 – 103). Varovné prognózy se však nenaplnily, převládá konstruktivní přístup, časové manko z přípravy se "záračně" (jako už tolikrát) podařilo dohnat a summit proběhl důstojně.

● A konečně samotné výsledky WSSD, které nesporně (alespoň v některých oblastech) posouvají agendu mezinárodní spolupráce v oblasti udržitelného rozvoje přeci jen kupředu – ať již jde o obecnou vizi udržitelného rozvoje (dá se říci, že až v Johannesburgu dorostl pojem "udržitelný rozvoj" do svého definičního rámce, který má rovnocenné ekonomické, sociální a environmentální komponenty), o konkrétní prvky Implementačního plánu, o partnerské iniciativy atd.

Výsledný dokument sice po obsahové stránce není ničím převratným, a například tolik vyzdvižované konkrétní cíle, tam, kde se objevují, jsou vesměs převzaty z *Deklarace tisíciletí* a jiných dříve sjednaných dokumentů OSN. Přes to ale závazky a cíle obsažené v Implementačním plánu bezpochyby ve svém úhrnu představují dosti silný prostředek na terapii četných neduhů současného světa a na posun vývojové trajektorie směrem k udržitelnému rozvoji. Jistě, tyto závazky nejsou vymahatelné, není zřejmé "kdo je přesně k čemu zavázán", a předchozí zkušenosti (včetně závazků z Ria) napovídají, že kompletní realizace Implementačního plánu by byla malým zázrakem. To však není legitimní důvod k odepisování WSSD. Úspěch či neúspěch WSSD budeme schopni posoudit až po letech, až bude zřejmé, zda a nakolik se jeho závazky a cíle plní. Proto je snad nejvhodnější mluvit o "potenciálu WSSD".

Kladný potenciál summitu – nehledě na to, co bylo řečeno – se všeobecně spatřuje právě v přijetí (či potvrzení) řady "měřitelných" cílů. Jde především o následující:

– Závazek snížit globálně do r. 2015 na polovinu podíl osob bez přístupu k pitné vodě a k základním hygienickým službám (sanitation). Nový je ovšem pouze závazek o přístupu k hygienickým službám.

- Závazek snížit globálně do r. 2015 na polovinu podíl osob s příjmem menším než 1 USD a do r. 2020 výrazně zlepšit životní podmínky 100 mil. obyvatel chudinských čtvrtí ("slums").
- Závazek zachovat, či do r. 2015 obnovit zásoby mořských ryb na úroveň, která umožní maximální udržitelný výnos. A do r. 2012 eliminovat destruktivní praktiky při rybolovu.
- Deklarované odhodlání co nejdříve zvrátit současný trend degradace přírodních zdrojů a do r. 2010 výrazně omezit současné tempo ztrát biodiverzity.
- Závazek, že do r. 2020 budou chemikálie vyráběny a využívány způsobem, který povede k minimalizaci jejich negativních důsledků na zdraví a životní prostředí.
- Podpora vypracování destiletého programového rámce pro iniciativy směřující k udržitelným vzorcům výroby a spotřeby.

Nadějně jsou také samostatné pasáže o Africe, malých ostrovních rozvojových státech (které jsou v kontextu udržitelného rozvoje vnímány jako specificky ohrožená kategorie zemí), o zdraví (například ustanovení týkající se boje proti HIV / AIDS, či to, že obchodní dohody nemohou být překážkou pro opatření na ochranu zdraví), o vzdělávání atd., i když, až na výjimky, ani zde nenajdeme nic zásadně nového. Přivítat lze také zmínky – jakkoli opatrné – o "zvyšování úrovně zodpovědnosti korporací" a "globálních veřejných statcích.

Co se týče **neúspěchů**, za největší je nejčastěji označována pasáž o energetice a specificky skutečnost, že vzhledem k odporu USA a zemí OPEC se nepodařilo prosadit konkrétní cíle pro zvyšování podílu obnovitelných zdrojů na celkové energetické bilanci. Je také jistě škoda, že z oficiálních míst byl téměř kompletně ignorován důležitý filozoficko-programový dokument připravený nevládními organizacemi – *Charta Země*. Obecným problémem pak je, že u vytyčených cílů není jasně řečeno, kdo a jak (za jaké prostředky, jakými kapacitami) je má naplnit.

Do **pozitiv** summitu můžeme v neposlední řadě započítat i závazky, které nebyly negociovány – tedy dobrovolné iniciativy na podporu udržitelného rozvoje, vesměs označované jako "partnerské iniciativy". Právě tyto iniciativy často pomáhají charakterizovat WSSD jako úspěch. Bylo jich prezentováno přes 200 – nejvíce v oblasti výzkumu a vzdělávání (v tom i jeden drobný projekt sponzorovaný vládou ČR v rámci spolupráce V4), v oblasti managementu ekosystémů a biodiverzity a v oblasti energetiky, další směřovaly do oblasti vodních zdrojů, zemědělství, zdraví atd. Bezprostřední finanční přínos partnerských iniciativ se odhaduje v řádu stovek milionů až několika miliard USD. Začlenění partnerských iniciativ mezi výstupy summitu je bezprecedent-

ním krokem, symbolizujícím rostoucí význam ne-vládních partnerů ve vztahu k OSN a také skutečnost, že prosazování udržitelného rozvoje je úkol výrazně přesahující oblast působnosti a možnosti vlád.

Celkově lze shrnout, že WSSD aktualizoval "globální rozvojovou agendu", obohatil ji o inovace typu "partnerské iniciativy" a potvrdil vůli mezinárodního společenství ke spolupráci v dané oblasti, resp. význam globálního multilateralismu na půdě OSN.

11. zasedání Komise OSN pro udržitelný rozvoj

Jedním z prvních větších testů výsledků WSSD bylo 11. zasedání Komise OSN pro udržitelný rozvoj (CSD-11) na přelomu dubna a května 2003. S výjimkou "institucionálních" pasáží Implementačního plánu z Johannesburgu nešlo sice ještě o vlastní test plnění přijatých závazků a cílů (na to je příliš brzo), zatím bylo možno posuzovat spíše jen atmosféru a odhodlanost ke společnému postupu. Každopádně je však potěšitelné, že tento test dopadl dobře. K hlavním projednávaným okruhům patřily:

- budoucí organizace práce CSD,
- víceletý pracovní program CSD,
- příprava zpráv pro CSD,
- způsoby zapojení hlavních zájmových skupin,
- partnerské iniciativy.

Výsledkem CSD-11 je rezoluce zahrnující všechny uvedené aspekty s doporučením k přijetí těchto řešení Hospodářskou a sociální radou OSN. Výchozí "filozofii" tohoto řešení a změnou oproti minulosti je (v souladu se zadáním summitu) důraz na implementaci – tedy odklon od obecnější diskuse a mnohem více pozornosti konkrétní analýze a hodnocení toho, co se udělalo a co ne (měřeno například ve vztahu ke kvantifikovaným cílům WSSD, ale také k cílům vytyčeným na regionální či národní úrovni) – a dále na vyvážení a integraci všech tří pilířů udržitelného rozvoje a na vazby mezi jeho jednotlivými komponenty spíše než na samotné komponenty, o kterých se zpravidla diskutuje na příslušných specializovaných fórech.

Odrážem tohoto posunu v procedurálně-organizační rovině je zejména nově zaváděný dvouletý cyklus jednání CSD s tím, že vždy jeden rok bude věnován analýze a hodnocení, resp. výměně zkušeností pro vybraná témata (*review year*) a následující rok politickému procesu pro stejná témata a negociaci příslušných rozhodnutí (*policy year*). V obou letech se předpokládá segment na vysoké úrovni, který by shromáždil ministry zodpovědné za vybraná hlavní témata. Další novinkou se stanou *implementační fóra* a *expertní fóra*, upraven je i dosud praktikovaný časový rozpis zasedání CSD. Pro jednotlivé dvouleté cykly počínaje CSD-12 v r. 2004 jsou pak

přijatým Víceletým programem práce CSD určeny následující "tematické shluky":

- 2004/2005 – voda a sanitární služby, lidská sídla,
- 2006/2007 – energie pro udržitelný rozvoj, průmyslový rozvoj, ovzduší, změna klimatu,
- 2008/2009 – zemědělství, rozvoj venkovských oblastí, půda, sucho a dezertifikace, Afrika,
- 2010/2011 – doprava, chemikálie, odpadové hospodářství, důlní činnost, desetiletý rámcový program udržitelných vzorů spotřeby a výroby,
- 2012/2013 – lesy, biodiverzita, biotechnologie, turismus, hory,
- 2014/2015 – oceány a moře, mořské zdroje, malé ostrovní rozvojové státy, zvládání katastrof,
- 2016/2017 – vyhodnocení plnění Agendy 21 a Implementačního plánu z Johannesburgu.

Tato témata se budou projednávat a hodnotit integrovaným způsobem zohledňujícím jejich propojení s dalšími úzce souvisejícími průřezovými tématy, jako jsou odstraňování chudoby, změna neudržitelných vzorců spotřeby a výroby, ochrana řízení základny přírodních zdrojů pro ekonomický a sociální rozvoj, udržitelný rozvoj v globalizovaném světě, zdraví a udržitelný rozvoj, udržitelný rozvoj malých ostrovních států, udržitelný rozvoj v Africe, vzdělání, institucionální rámec zajištění udržitelného rozvoje, rovnost pohlaví a vzdělávání. Důležitou součástí přijatého rozhodnutí jsou rovněž parametry pro partnerské iniciativy zahrnující i otázku jejich registrace, podávání zpráv a projednávání, a dále ustanovení týkající se zapojení zainteresovaných skupin, akcentující mimo jiné roli učitelů a vědců.

11. zasedání Komise OSN pro udržitelný rozvoj lze hodnotit jako poměrně úspěšně vykročení mezinárodního společenství směrem k naplňování závazků a cílů WSSD a po jeho skončení se nepochybně zvedla hladina optimismu; nadále však platí, že skutečnou prověrkou budou však až tematická jednání v následujících letech.

RNDr. Jan Kára, Stálá mise ČR pri OSN, 1109–1111
Madison Avenue, New York, NY 10028, USA
Jan_Kara@hotmail.com